

EKSKLUZIVNO Na sam fašnik ratne 1944. godine deseterica američkih zrakoplovaca preživjela su dramu kod prisilnog spuštanja svoje leteće tvrđave u Vratišincu

Zamalo im odzvonilo na crkvenom tornju!

I danas su na mjestu pada aviona ovdje polja koja se obrađuju te šuma Bačkovec, u kojoj je završio dobar dio metalnih dijelova zrakoplova koje su mještani okolnih naselja uspjeli poskidati s aviona

Povjesničar Antun Bukovec iz Vratišince

■ O spomenutom događaju stvoreni su mitovi, pa čak i priča o tome da je lokalno stanovništvo dotuklo ranjene savezničke zrakoplovce! Srećom, neumorni istraživač povijesti Vratišince Antun Bukovec prikupio je brojna svjedočenja mještana koja to demantiraju

Piše: JOSIP NOVAK
jospin@regionalni.com
FOTOGRAFIJE: Muzej novejše zgodovine Slovenije, USAF Archive, Miroslav Lorenč i Siniša Sović

VRATIŠINEC – Nebo iznad Međimurja 1944. godine bilo je vrlo prometno jer Amerikanci su na južnom, oslobođenom dijelu talijanske "čizme" sagradili brojne zračne luke, odakle su tisuće teških bombardera skoro svakodnevno odlazile u Njemačku i druge okupirane zemlje napadati strateške ciljeve. Na tom putu čekala ih je nemilosrdna protuzračna obrana Reicha. Nakon što bi iz svojih utroba istresli smrtonosni tovar na određene im ciljeve, predstojao bi im isto tako rizičan povratak u matičnu bazu.

„Linča“ nije bilo

Za posadu jednog oštećenog angloameričkog bombardera, rat je završio prisilnim spuštanjem kod Vratišince. O spomenutom događaju do današnjih dana provlačio se niz mitova, pa čak i priča o tome da je lokalno stanovništvo dotuklo ranjene savezničke zrakoplovce! Srećom, neu-

Prvi let iznad Njemačke bio im je i posljednji!

Iz ratnog dnevnika 721. eskadrile 450. bombarderske grupe 15. skupine Zračnih snaga SAD-a doznajemo zašto je desetero članova posade bombardera B-24 koji se prisilno spustio kod Vratišince – riskiralo svoje živote. Taj je dan (22. veljače 1944.), između ostalog, u Dnevnik zapisano: „Bila je to (Regensburg) izuzetno značajna meta, ali ujedno i najduža zadaća na koju je gru-

pa letjela. Zrakoplovci su prvi put letjeli iznad Njemačke. Tvornica (koju su bombardirali) je proizvela 50 posto zrakoplova tipa Messerschmitt, odnosno ostvarivala je proizvodnju 1/3 svih jednomotornih lovačkih aviona u Njemačkoj.“ No nisu taj dan stradavali samo ciljevi u Njemačkoj. Naime, bombe su padale na Zagreb, Sibenik i Zadar...

morni istraživač povijesti Vratišince Antun Bukovec, inače umirovljeni nastavnik tjelesne kulture, zapisao je brojna svjedočenja mještana koja to demantiraju. Taj utorak, 22. veljače 1944. godine, proslavu fašnika prekinula im je strahovita tužnja na nebu.

Spomenuti avion doletio je iz pravca Austrije, a pilot je očigledno teško održavao visinu leta jer kako inače objasniti činjenicu da je pri slijetanju za svega koji metar nadvisio toranj župne crkve Svetog Križa. Do leteće tvrđave, koja je pala u predjelu Rakitovca, prvi je stigao otac Valenta Murikovića, koji je znao engleski jezik. Scena koju je vidio – zaprepastila

ga je. Naime, avion je sletio na trbuh, bez izvučenih kotača, a svi članovi posade koji nisu bili ranjeni, pristupili

Do bombardera palog u predjelu Rakitovca prvi je stigao otac Valenta Murikovića

su razbijanju instrumenata. Činili su to kako bi avion koji je sletio na tada neprijateljski – mađarski teritorij, prije zarobljavanja onesposobili za popravak i ponovno letenje. No, kad su primijetili užurbani dolazak žandara i

vojnika Honveda, brže bolje prikupili su osobne dokumente te ih uz kratke pisane poruke predali Murikoviću uz zamolbu da „jednog dana“ javi njihovim obiteljima o sudbini koja ih je snašla – istaknuo je Antun Bukovec koji je punih 35 godina vodio poštanski ured, a kroz razgovor s mještanima je bilježio brojne detalje o događajima koji su obilježili prošlost Vratišince.

Avion je demontiran

Od još jednog očevidca, koji danas živi u Čakovcu, doznali smo kako je avion prizemljen u neposrednoj blizini željezničke pruge Čakovec – Lendava, odnosno između Vratišince i

VELIKI TJEDAN Bombarder je sudjelovao u operaciji kodnog imena Argument

Poletjeli iz Mandurije, a „nestali“ kod Czákortornja

Između 20. i 25. veljače 1944., kao dio plana bombardiranja porobljene Europe, Strateško zrakoplovstvo SAD-a (USSTAF) pokrenulo je operaciju Argument. U povijesti zračnog ratovanja, spomenuti niz bombarderskih misija protiv Trećeg Reicha postao je poznat kao Veliki tjedan. Planeri su namjeravali slomiti „kičmu“ Luftwaffe (ratno zrakoplovstvo Njemačke) napadima na postrojenja zrakoplovne industrije. Saveznici bi time definitivno zagospodarili nebom i napredovanju na europskim bojištima mogla bi se nesmetano nastaviti. Spomenuta posada pilota Williama E. Rena 22. veljače 1944. godine poletjela je u ranim jutarnjim satima s uzletišta Manduria (baza u Italiji), a bombe je odbacila oko 13 sati iznad svog cilja – tvornice za proizvodnju lovačkih aviona Messerschmitt ME-109 kod Regensburga

Župna crkva Svetog Križa

(uzletište Obertraubling) u Njemačkoj. Treba znati, taj dan letjeli su u skupini od 42 bombardera B-24 koji su na spomenuta postrojenja izbacili 58 tona bombi. Na povratku, njihovu 721. eskadrilu u više navrata napadali su njemački lovački zrakoplovi, a uletjeli su i u žestoku barajnu vatru protuzrakoplovnog topništva. Njihov avion, jedan je od ukupno četiri koje je tijekom spomenute misije izgubila 450. bombarderska grupa. U jednom arhivskom dokumentu zabilježeno je svjedočenje kolega iz skupine gdje se odlučeno navodi kako je Renov avion posljednji put viđen iznad Czákortornja, odnosno Čakovca i to oko 13.30 sati, te se od tog trenutka njegova posada vodila kao „nestala“. Naime, nitko od članova posade preostalih bombardera nije primjetio da je i jedan član Renove posade iskočio padobranom.

Krištanovca. Spomenutu lokaciju obišli smo s Antunom Bukovcem i doznali još neke detalje.

Pilot W. Reno

- I danas su ovdje polja, koja se obrađuju, te šuma

Bačkovec, u kojoj je završio dobar dio metalnih dijelova zrakoplova koje su mještani okolnih naselja uspjeli poskidati s aviona. Treba znati, pleh od sveltijevog aluminija bio je itekako tražen za izradu vedara i raznih uporabnih predmeta u domaćinstvima. No, naoružanje su skinuli odmah prvih dana mađarski vojnici, a „tvrđava“ je na kraju demontirana i željeznicom transportirana u neko rezalište. No kakva je bila daljnja sudbina deseterice zrakoplovaca, koji su, prema sjećanju očevidaca, bili iste visine, nije mi poznato – rekao je Antun Bukovec dodavši kako je u travnju 1944.

godine još jedan bombarder pao i razmrskao se kod same željezničke postaje u Krištanovcu.

Posada preživjela rat

Detalje o sudbini zarobljene posade tog aviona tek treba istražiti jer su svi na vrijeme iz padajućeg bombardera iskočili padobranima. Za razliku od njihove, daljnju sudbinu posade koja je zarobljena u veljači 1944. godine uspjeli smo doznati nakon analize Missing Air Crew Reportsa (izvješća o nestalim posadama Vojnog zrakoplovstva SAD-a) koje su tijekom (i po završetku) rata sastavljali obavještaj-

Jedanaest ucrtanih bombi kazuje nam koliko je avion „preživio“ borbenih misija do 22. veljače

Po ogromnom Liberatoru (prev. „osloboditelj“) moglo se i trčati

ni časnici USAAF-a. Desećak dokumenata, koji se u izvornom obliku čuvaju u Nacionalnom arhivu u Washingtonu, i čija je kopija u posjedu autora, potvrđuju da je pilot poručnik William E. Reno mladi odveden u

Zrakoplovu B-24 H Liberatora prijetila je eksplozija, a bilo je i ranjenih članova posade

zarobljenički logor Stalag Luft 3, a po završetku rata

vratilo se u Kaliforniju. Časnik Harold J. Houghton bio je zatočen u logoru Oflag 64 (preživio je rat), potporučnik Louis H. Prentice zatočen je u logoru Stalag Luft 3 i poslije rata vraća se u Washington. Ostali članovi posade – poručnik Jack M. Montgomery, stožerni nadnadrednici Harry A. Kandarian, Armond E. Miller, Roger W. Goodson, Arthur H. Mainardi te narednici Henry N. Erickson i Claude D. Day isto se tako nakon proživljene golgote u različitim njemačkim logorima vraćaju svojim obiteljima. U jednom od dokumenata pronašli smo i razlog zbog

čega je pilot William Reno morao žurno spustiti avion.

Deset zrakoplovaca odvedeno je u logore i svi su preživjeli rat

Njegovom zrakoplovu tipa Consolidated B-24 H Liberatora prijetila je eksplozija (vjerojatno oštećenih motora), a najmanje jedan član posade (narednik Roger W. Goodson) bio je teže ranjen i po zarobljavanju neko je vrijeme proveo u mađarskim bolnicama.

Strijelac u repnoj tureli trebao je „tvrđavi“ štitići leđa

Jedan od dva ranjena zrakoplovca završio je u mađarskoj bolnici

Isti dan kad i Regensburg, bombardiran je i naš Zadar